T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

İZNİK SUALTI BAZİLİKA KAZISI 2019/2020/2021 YILLARI ÇUKUR SİKKE (SCYPHATE) BULUNTULARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Korcan KAYACAN

BURSA 2022

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

İZNİK SUALTI BAZİLİKA KAZISI 2019/2020/2021 YILLARI ÇUKUR SİKKE (SCYPHATE) BULUNTULARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Korcan KAYACAN

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

BURSA – 2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora Tezi/Sanatta Yeterlik Tezi/ Çalışması olarak sunduğum "İznik Sualtı Bazilika Kazısı 2019/2020/2021 Çukur Sikke (Scyphate) Buluntuları" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Korcan KAYACAN

Öğrenci No:701847004

Anabilim/Anasanat Dalı: Arkeoloji

Programı: Arkeoloji

Statüsü: Yüksek Lisans X Doktora ☐

: Sanatta Yeterlik ☐

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: İznik Sualtı Bazilika Kazısı 2019/2020/2021 Yılları Çukur Sikke (Scyphate) Buluntuları Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 81 sayfalık kısmına ilişkin, 10/02/2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dahil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Korcan KAYACAN
Öğrenci No:	701847004
Anabilim Dalı:	Arkeoloji
Programı:	Arkeoloji
Statüsü:	Y.Lisans X Doktora Sanatta Yeterlik

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

*** Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.**

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim/Anasanat, Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701787004 numaralı Korcan Kayacan'ın hazırladığı "İznik Sualtı Bazilika Kazısı 2019/2020/2021 Yılları Çukur Sikke (Scyphate) Buluntuları" konulu ……. (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi /Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, …../…../20….. günü ……...-……. saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının …….. (başarılı/başarısız) olduğuna ……. (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

…../…../20…..

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim/Anasanat, Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701847004 numaralı Korcan Kayacan'ın hazırladığı "İznik Sualtı Bazilika Kazısı 2019/2020/2021 Yılları Çukur Sikke (Scyphate) Buluntuları" konulu ……. (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi /Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, …../…../20….. günü ……...-……. saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının …….. (başarılı/başarısız) olduğuna ……. (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

…../…../20…..

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Arkeoloji Anabilim/Anasanat, Dalı, Arkeoloji Bilim Dalı'nda 701847004 numaralı Korcan Kayacan'nın hazırladığı "İznik Sualtı Bazilika Kazısı 2019/2020/2021 Yılları Çukur Sikke (Scyphate) Buluntuları" konulu ……. (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi /Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, …../…../20….. günü ……...-……. saatlerini arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının …….. (başarılı/başarısız) olduğuna ……. (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

…../…../20…..

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Korcan Kayacan
Üniversite :Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim/Anasanat Dalı : Arkeoloji
Bilim/Sanat Dalı :Arkeoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi + 68
Mezuniyet Tarihi : ……/……./20....
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN

İznik Sualtı Bazilika Kazısı 2019/2020/2021 Yılları Çukur Sikke (Scyphate) Buluntuları

Nikaia tarih öncesi dönemlerden başlayarak insanlığın kurduğu önemli kentler arsında yer almıştır. Roma İmparatorluğu Döneminden itibaren artan öneminin Bizans İmparatorluğu'nda zirveye ulaştığını söyleyebiliriz. Antik dönemde ticari, politik ve dini öneminden dolayı sürekli bir etkileşim noktası olmuştur. Bu nedenle Nikaia kenti nümismatik bilimi için de önemli bir merkezdir.

Zaman içerisinde sikkelerde betim yönünden değişimler olduğu bilinmektedir. Bu değişimlerden bağımsız olarak ekonomik durum ve politik nedenlerin ön planda olduğu değer, basım tekniği gibi farklılıklarda oluşmuştur. Bizans imparatoru I. Aleksios tarafından 1092 yılında yapılan "Para Reformu"ndan sonra Çukur Sikkeler'in/Scyphate kullanımına başlanmıştır.

Bu tezin amacı "İznik Gölü Sualtı Bazilikası" 2019/2020/2021 kazı sezonlarında bulunan çukur sikkelerin kataloğunun oluşturmaktır. Buna bağlı olarak çalışmamız kazısı yapılan bazilikal planın geçmişini aydınlatmakta yardımcı olacaktır.

Anahtar Sözcükler:

Bizans, Nikaia, Nümizmatik, Sikke, Çukur Sikke

ABSTRACT

Name and Surname : Korcan Kayacan
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Archaeology
Branch : Archaeology
Degree Awarded : Master
Page Number : xi + 68
Degree Date : …../…../20….
Supervisor/s : Prof. Dr. Mustafa Şahin

Iznik Underwater Basilica Excavation of 2019/2020/2021 Years Scyphate Findings

Nikaia is placing between one of the most important cities which founded by humanity from the beginning prehistoric periods. We can say that its increasing importance since the Roman Empire Period reached its peak in the Byzantine Empire. It has been a constant point of interaction due to its commercial, political and religious importance in the sudden period. For this reason, the city of Nikaia is also an important center for numismatic science.

It is known that there have been changes in the depiction of the coins over time. Regardless of these changes, the economic situation and the value, which is the forefront of political reasons, have also occurred in differences such as printing technique.

After the "Money Reform" carried out by the Byzantine Emperor Alexios I in 1092, the use of Çukur Coins/Scyphate began.

The aim of this thesis is to create the collector of the scyphate found in the "Iznik Underwater Basilica" 2019/2020/2021 excavation seasons. Accordingly, our study will help to illuminate the history of the excavated basilica plan.

Key Words:

Byzantine, Nikaia, Numismatik, Coin, Scyphate

ÖNSÖZ

Çalışmamızın amacı, "İznik Gölü Sualtı Bazilikası" kazılarında bugüne kadar bulunan çukur sikkelerdir.

Tez konusunu bana öneren ve çalışma imkânı sağlayan hem arazide öğrendiklerim hem de manevi anlamda çok şey borçlu olduğum ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyen hocam ve tez danışmanım güzide insan Sayın Prof. Dr. Mustafa Şahin'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam sırasında fikirlerini benimle paylaşan Sayın Prof. Dr. İ. Hakan Mert'e, Prof. Dr. Derya Şahin'e ve Prof. Dr. Reyhan Şahin hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Lisans eğitimim sayesinde tanıma fırsatı bulduğum değerli hocam sayın Dr. Naci Zeyrek'e, Bizans ve Hristiyanlık tarihi hakkında öğrettikleri ve içimde uyandırdığı merak duygusundan dolayı çok teşekkür ederim.

Çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan ve kaynak tavsiyelerini esirgemeyen hocam Dr. Serkan Gündüz'e ve değerli eşi Işıl Gündüz'e, Dr. Ahmet Ali Altın'a Arş. Gör. Hazal Çıtakoğlu'na, Serap Ala Çelik'e, Gonca Gülsafa'ya, Nur Deniz Ünsal'a ve Buğra Kuru'ya teşekkür ederim.

Çalışmamın arazi kısmının ve kaynak tarama konusunda hemen hemen her aşamasında yanımda olan meslektaşlarım Süha Cura'ya, Muhammed Çınar'a, Esin Biçer'e ve Özgür Ulaş'a ve 2015 yılından günümüze dek "İznik Sualtı Bazilika Kazısı"nda çalışmış ve emek harcamış herkese çok teşekkür ederim.

Çalışmada kullanılan fotoğraflar İznik Gölü Bazilika Kazısı fotoğraf arşivinden alınmıştır. Kazı Başkanlığına ayrıca teşekkür ederim. Metnin hazırlanması aşamasında Bursa Uludağ Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Arkeoloji Bölümü İhtisas Kütüphanesi'nde kaynak taraması yapılmıştır. Kütüphane yöneticileri ve çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Bu yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bilimsel Araştırmaları Projeler Birimi tarafından desteklenen SGA-2021-389 kod numaralı ve “İznik Gölü Bazilikal Kilisesi Işığında Erken Hristiyanlık Dönemi Martyriumları” başlıklı Genel Araştırma Projesinde bursiyerlik desteği ile hazırlanmıştır. Destek için BAP yönetimine sonsuz teşekkürler sunarım.

Son olarak gerçek anlamda her şeyi borçlu olduğum, maddi ve manevi sponsorlarım olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ ..... **İİ**

ÖZET ..... **Vİİ**

ABSTRACT ..... **Vİİİ**

ÖNSÖZ ..... **İX**

İÇİNDEKİLER ..... **Xİ**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **4**

NİKAİA KENT TARİHİ **4**

I. KENT TARİHİ 4

II. NİKAİA İMPARATORLUĞU (1204 – 1261) 10

İKİNCİ BÖLÜM **14**

İZNİK BAZİLİKASI SUALTI KAZISINDA BULUNAN ÇUKUR SİKKELER **14**

I. ÇUKUR SİKKE TARİHİ, DEĞERİ VE DARP TEKNİĞİ 14

II. BAZİLİKA KAZILARINDA BULUNAN ÇUKUR SİKKELER 15

KATALOG **16**

SONUÇ **26**

KAYNAKÇA **28**

LEVHALAR LİSTESİ **31**

GİRİŞ

Bursa ilinin kuzeydoğusunda yer alan İznik kenti, günümüzde İznik gölü olarak bilinen antik çağda ise Askania adı ile tanınan gölün doğu yakasında yer almaktadır. Bursa merkezine 80 km, İstanbul'a 90 km uzaklıkta bulunan İznik coğrafik konumundan dolayı tarih içerisinde zaman zaman önemli politik merkezler içerisinde yer almıştır. Göl kıyısında etrafı verimli ovalar ile çevrili olan kent ikilimi ve kaynak açısından bolluğu nedeniyle sürekli iskân almış, tarihin farklı dönemlerinde devletlere başkentlik yapmış, aynı zamanda önemli hac merkezleri arasında da adından söz ettirmiştir.

Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin 2014 yılında tanıtım amaçlı yaptığı bir çalışma sırasında çekilen hava fotoğraflarıyla fark edilen Bazilikal planlı yapı İznik Gölü içinde kıyıya 50 metre mesafede bulunmaktadır. 2015 yılında yapılan yüzey araştırmasının akabinde, tamamı su altında bulunan yapının ortalama 2 m derinlikte olduğu ve kalıntıların 200 x 150 m ölçülerindeki bir alana dağılmış olduğu tespit edildi. Yüzey araştırmasının ardından kazı ve belgeleme çalışmalarına başlanıldı.

2015 ve 2018 yılları arasında yapılan kazı çalışmaları bazilikal yapının sırasıyla bema, apsis, diakonikon, prothesis ve narteks bölümlerinde gerçekleştirildi. 2019 yılında ise yapının Atrium olarak bilinen bölümünde U şeklindeki kalıntının içine gelecek şekilde kazı çalışmalarına başlandı. Çalışmamızın konusunu oluşturan çukur sikkeler, bu alanda 2019-2021 yılları arasında yapılan kazılarda bulunmuştur. Bulunan 103 adet çukur sikke değerlendirmeye alınacaktır. Bu çalışmamız sırasında öncelikli olarak basılı kaynaklar ve online veri tabanlarından faydalanılacaktır.

1155 – 1220 yılları arasında yaşadığı düşünülen Niketas Khoniates'in "Historia" adlı eseri, Bizanslı bir tarihçinin 12. yüzyıl ve 13. yüzyılın başlarında yaşananları anlattığı bir eserdir. Bu eserin bazı bölümleri Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır. Prof. Dr. Fikret Işıltan'ın çevirisiyle 1995 yılında basılan Niketas Khoniates'in Ionnes ve Manuel Komnenos dönemlerini anlattığı, ayrıca Işın Demirkent tarafından Türkçeye çevrilerek 1997 yılında yayınlanan yine aynı adlı eser 1195 – 1206 yılları arasında yaşananları ele alması, IV. Haçlı seferi ve İstanbul'un Latin işgalini Bizanslı bir tarihçi tarafından aktarılması nedeniyle çalışmamızda 12. ve 13. yüzyılların siyasi ortamını anlamak adına başvurduğumuz önemli kaynaklardandır.

Bizans tarihi ve devlet yapısı hakkındaki birincil kaynaklardan (dönemin vakanüvislerinin yazdıkları eserlerden) en önemlisi, Georg Ostrogorsky'nin "Bizans Devleti Tarihi" adlı eserini Almanca'dan çeviren Prof. Dr. Fikret Işıltan'ın Türk Tarih Kurumu tarafından ilk olarak 1981 yılında basılan ve onuncu baskısından faydalandığımız eserdir . Eserin içerisinde Bizans Devleti ve ilişkili olan diğer devletler detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Çalışma boyunca Alfred R. Bellinger ve Philip Grierson'un editörlüğünde yayınlanan "Dumbarton Oaks Catalogues Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection" isimli serinin özellikle 4.-5. ciltlerinden ana kaynak olarak faydalanılmıştır. Beşinci yüzyılın sonlarında I. Anastasius'un sikkelerde yaptığı yeni değişikler ile başlayan çalışmanın ilk cildi, 1453 yılında tahtta bulunan son Bizans imparatoru XI. Konstantinos ile sonlandırılmıştır. Tarihe paralel bir şekilde giden cilt ve sayılardan oluşan bu eserde, öncelikle imparatorlardan dönemlerinde basılan sikkelerden bahsedilmektedir. Ayrıca para sisteminde yapılan reformlar var ise bunlara da detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Yine Philip Grierson'un 1993 yılında yayınlanan "Catalogue of the Byzantine Coins" adlı eseri çalışmamızda kullandığımız bir diğer önemli kaynaktır.

Timothy Gregory'nin, Esra Ermert'in çevirisiyle 2008 yılında Yapı Kredi tarafından yayınlanan "Bizans Tarihi" adlı eserin yedinci baskısından Bizans tarihi ve politikaları açısından çalışmamızdaki bir diğer önemli kaynaktır. Bu kitap, Büyük Konstantinus (306 – 337) döneminden başlayarak 1453 yılına dek yaşanan sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik olayların incelemesini sunmaktadır.

Cyril Mango'nun, Gül Çağalı Güven'in çevirisiyle Yapı Kredi Yayınları tarafından 2008 yılında basılan "Yeni Roma İmparatorluğu" adlı eserin beşinci baskısından yine Bizans dönemi dini, siyasi ve ekonomik açılardan incelenmesi çalışmamız açısından başvurulan bir diğer önemli kaynaktır.

Bir diğer önemli başvuru kaynağımız Prof. Dr. Ceren Ünal'ın doktora çalışması olan ve 2015 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından basılan "Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri" adlı kitabıdır. Bu çalışmada yazar Bizans sikkeleri üzerinde bulunan kutsal kişileri tipolojik açıdan incelemiş ve para birimleri hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

Hem ülkemizde hem de yurtdışında bulunan çukur sikkeler hakkında yayınlanan bazı makaleler ve kataloglar çalışmamız da yararlanılan kaynaklardandır. Bunlardan bazıları, Zeliha D. Gökalp - Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri, H. Buyruk - Adana

Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Dönemi Altın Sikkeleri, C. Ünal – M. Toy, Ö. Tatar – Tunay Demran Koleksiyonu adlı eserlerdir.

Çalışmamızda ele alınan çukur sikkelerin tamamı Atrium Sondaj 12A açmasında yapılan kazı ve belgeleme çalışmaları sırasında bulundu. Üç nokta bağlama tekniği ile açma içindeki konumları belirlenen sikkeler, su altında fotoğraflandıktan sonra koruma ve tasnif işlemleri için karaya çıkarıldılar. Bu sikkelerin iyi kondisyonlu olanları en az bir örnek olacak kaydıyla yazılı kaynaklardan yardım alınarak kataloglanırken tüm sikkelerin tek tek çap, ağırlık ve hammadde cinslerinin tespitleri yapıldı.

BİRİNCİ BÖLÜM

NİKAİA KENT TARİHİ

I. Kent Tarihi

Nikaia, aynı ismi paylaştığı gölün doğu kıyısında verimli bir ova üzerinde kurulmuştur. Yazılı tarihten önce de bu coğrafyada insanların yaşadığına dair kanıtlar mevcuttur. Yapılan araştırmalar neticesinde kentin yakınlarında höyükler bulunmuştur. Bu höyüklerden bazıları, kentin 1 km güneyinde bulunan Yöğücek Höyük ve Orhangazi – İznik karayolu üzerinde Çakırca köyüne yaklaşık 5 kilometre mesafede bulunan Çakırca höyüktür[1].

Yakınında bulunan büyük tatlı su havzası sayesinde Nikaia tarih boyunca yerleşim alanı olarak pek çok medeniyet tarafından kullanılmıştır. Günümüzde surlar içinde olan kentin ilk bulunduğu noktada Helikore adında bir antik kentin olduğu tahmin edilmektedir[2]. Fakat antik çağın ünlü coğrafyacısı olarak bilinen Amastris'li (Amasya) yazar Strabon bizlere kentin kuruluşuyla ilgili en erken bilgiyi vermektedir: Helenistik dönemde Büyük İskender'in generallerinden Lysimachos kenti tekrar kurmuş ve eşinin adıyla onurlandırmıştır[3]. Uzun süre Bithynia Krallığı'na ait önemli bir kent olan Nikaia, M.Ö. 74 yılında IV. Nikomedes'in vasiyetiyle Roma İmparatorluğu'na geçmiştir.

Roma egemenliğinde olduğu süre boyunca kentin önemi giderek artmıştır. Yazılı kaynaklarda adını sıklıkla duyduğumuz kent, 123 yılında geçirdiği büyük depremden sonra, dönem imparatoru Hadrianus'un Anadolu gezisi sırasında uğradığı kentler arasında yer almaktadır[4]. Böylece kent tekrar eski ihtişamına hızlı bir şekilde kavuşmuştur. Fakat bu ihtişamlı günlerin 3. yüzyılda Got saldırılarıyla gölgelendiğini ve kentin Gotlar tarafından talan edildiğini antik yazarlardan Zosmios bize aktarmaktadır[5].

Hristiyanlığın, Roma İmparatorluğu sınırları içindeki topluluklar arasında giderek yaygınlaşmasıyla beraber kentlerin dokusu da değişime uğramıştır. Nikaia kenti bu değişimin yaşandığı önemli kentler arasında yer almaktadır. Öyle ki Roma

[1] Eyice 1988: 3; Şahin vd. 2008 12.
[2] Şahin 1987: 1.
[3] Strab. XII, 4, 7.
[4] Kaya vd. 2016: 498-499.
[5] Zos. 35. 1-2.

imparatoru I. Konstantinos döneminde, Hristiyanlık alemi için önemli konuların tartışılıp karara erdiği ve günümüzde bile hala geçerliliğini koruduğu bu ilk konsil Nikaia kentinde 325 yılında toplanılmıştır. Hristiyanlık dünyasının bütün önemli din adamlarının katıldığı bu toplantının yapıldığı mekânın nerede olduğu günümüzde hala bir tartışma konusudur[6].

Nikaia kenti, 4. yüzyılın ikinci yarısında (362, 368 ve 378) yaşanılan depremlerle adeta yerle bir olmuştur. Kentin önemli kamu yapılarının zarar görmesine neden olan bu depremlerin yol açtığı zararın ölçülerini bize Romalı bir asker ve aynı zamanda tarihçi olan Ammianus Marcellinus aktarmaktadır[7]. Bir sefere giderken geçtiği Nikaia kentinin viran halini gören İmparator Iulianus tadilat faaliyetleri için bağışta bulunmuştur[8].

İmparator Iustinanus döneminde (527-565), Nikaia kentinde geniş çaplı imar ve yenileme çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmaların neticesinde kentte, kiliseler, yeni su yolları yapılmış ve var olan eski yapılar da onarılmıştır[9].

İslamiyet 7. yüzyılın başlarında Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırlarında yeni bir tek tanrılı din olarak ortaya çıkmıştır. Arap yarımadasında hızla yayılan İslamiyet, ideolojik olarak liderlerinin izlediği yayılmacı politikaların bir sonucu olarak 7. yüzyılın sonlarında Smyrna kentini ele geçirmiş ve Bizans başkenti Konstantinopolis'i tehdit eder olmuştu. Bütün bu yaşanan siyasi ve dini çatışmaların sonucu olarak, Anadolu'nun batısında bulunan kentlerin çoğu etkilenmiştir. Nikaia kenti 718 ve 727 yıllarında olmak üzere iki kere Arap kuşatması geçirmiştir. Araplar kenti alamasa da surlara büyük zararlar vermişlerdir[10].

Araştırmacılar tarafında "İkonoklazma" olarak tanımlanan bir dönem 8. yüzyıla damgasını vurmuştur. Genel anlamda dini tasvirlerin imha edilmesini amaçlayan bu dönemde çok sayıda fresk ve mozaik zarar görmüştür. 726 yılında İmparator III. Leon'un bir İsa heykelinin kaldırtmasıyla başlayan bu dönem, 787 yılında Nikaia'da toplanan konsil ile sona ermiştir. Bu konsil, Nikaia'da toplanan ikinci konsil olmuş fakat 4. yüzyıldan beri farklı amaçlarla yapılan bu dini toplantıların yedincisi olarak tarihe geçmiştir[11].

[6] Ermiş 2011: 79-80.
[7] Amm. XVII, VII, 4-5.
[8] Amm. XXII, IX, 5.
[9] Prok. V, 3.
[10] Avcı 2015: 60-79.
[11] Ostrogorsky 2019: 163-170.

Konstantinopolis'e yakın olmasından dolayı önemi giderek artan Nikaia, 10. yüzyıla geldiğimizde artan nüfusuyla beraber artık zengin ve gözde bir kent haline gelmiştir. II. Basileos'un çocuk yaşta tahta geçmesinden istifade etmek isteyen dönemin güçlü komutanlarından ve asillerinden olan Skleros, 977 yılında isyan edip Nikaia kentini kuşatır. Nikaia kentini kuşatmasında ki asıl amacının başkent Konstantinopolis'i zora sokmak olan Skleros'a karşılık, Nikaia kentinin komutanı Manuel Erotikos ayrılmak isteyenler ile birlikte kentten kaçmış ve Skleros böylelikle kenti ele geçirmiştir[12]. Buna karşılık imparator II. Basileos, bir önceki dönemin isyankâr generali olan Bardas Phocas'tan yardım ister. Bu isteği kabul eden Bardas, Skleros'la 24 Mayıs 979 yılında Amorion'da karşılaşır ve girilen mücadeleyi kazanır. Böylelikle II. Basileos tahtını güvenceye almış olur[13].

II. Basileos'un 1025 yılında ölmesinin ardından tahta kardeşi VIII. Konstantinos geçer. Araştırmacılar VIII. Konstantinos'un tahta çıkmasını zayıf imparatorlar devrinin başlangıcı sayarlar[14]. Bu döneme tam anlamda bir kaos hakimdir[15]. Çok sayıda isyan ve kısa süreli yöneticilerin hüküm sürdüğü bu dönem I. İsaakios Komnenos'un yönetimi ele geçirdiği 1057 yılına kadar sürmüştür.

Bu kaotik süreç sikkelere de yansımış ve Bizans anonim follisleri adıyla literatüre geçmiştir. I. Ioannes Tzimiskes döneminden (969-976) başlayan ve 1092 yılında I. Alexius Kommnenos'un yaptığı büyük para reformu arasında basılan sikkelere "Anonim Follisler" denilmektedir[16]. Günümüzde, yapılan bilimsel çalışmalar sayesinde bu sikkelerin neredeyse tamamına yakınının hangi imparator döneminde basılmış olduğunu ve hangi sırayla piyasa sürüldüğünü biliyoruz[17].

VI. Mikhael'in imparatorluğu sırasında, mevcut imparatordan memnun olmayan bir grup asker ayaklanarak I. İsaakios Komnenos'u 8 Haziran 1057 yılında Paphlagonia'da imparator ilan eder. Nikaia kentine doğru himayesindekilerle birlikte ilerleyen I. İsaakios Komnenos kısa sürede kalabalık bir orduya sahip olur. VI. Mikhael'in tahttan çekilmesi üzerine 1 Eylül 1057 yılında halk tarafından kurtarıcı gibi karşılanarak başkent Konstantinopolis'e girer ve aynı gün patriğin elinden tacını giyerek Bizans İmparatoru olduğunu tescillemiş olur[18].

[12] Yalman 1999: 30.
[13] Ostrogorsky 2019: 277-278.
[14] Ostrogorsky 2019: 297.
[15] Levtchenko 2007: 224.
[16] Hendy 1999: 33.
[17] Gökalp 2009: 218-221.
[18] Ostrogorsky 2019: 300 – 313.

Nikaia 1064 yılında yaşanan büyük depremin ardından tekrar viran hale gelmiştir[19]. Bu tarihten kısa bir süre sonra Anadolu'nun doğusunda Bizans İmparatorluk ordusu ve Süleyman Şah önderliğindeki Türk birlikleri karşılaşmıştır. 1071 yılında Malazgirt Ovası'nda bu iki önemli güç savaşmış ve Türkler çok önemli bir zafer elde etmişlerdir. Malazgirt'te bozguna uğrayan Bizanslıların imparatoru IV. Romanos Diogenes aynı zamanda Türklere esir düşmüştür. Bu zaferin ardından Bizans hakimiyetinde olan kentler yavaş yavaş Türklerin eline geçmiştir. Türklerin bu kadar hızlı ilerlemesinin birkaç nedeni vardır.

İlk olarak Anadolu'daki sosyal durumu incelemek gerekmektedir. Yerel halkın sefalet içinde yaşaması ve Bizans ya da Konstantinopolis asilzadelerinin ise bolluk ve refah içindeki hayatlarıdır. Orta Çağ Anadolu'sunda azımsanmayacak bir çoğunluk olan bu serflerin "salınma" bedeli ödeyerek azat edilmelerine izin veren Süleyman Şah'ın bu davranışı Türklerin kısa sürede Nikaia kentine kadar ilerlemesinin nedeni olmuştur[20].

Bir diğer unsur ise IV. Romanos Diogenes'in ölümünden sonra başa geçen Bizans imparatoru VII. Mikhail'e karşı ayaklanan Nikephoros Botaneiates'in Türklerden yardım istemesi olmuştur[21]. Bu yardımı fırsat bilen Süleyman Şah, Nikaia kentine girmiştir[22]. Türklerin desteği sayesinde yeni Bizans İmparatoru olan Nikephoros Botaneiates'e (1078 – 1081) karşı yeniden bir isyan patlak vermiştir. Hem Anadolu'da hem de balkanlarda ayaklanan bu generallerden doğuda olan Melissenos, imparatoru örnek alarak Süleyman Şah'tan yardım ister[23]. Melissenos kendisini sağlama almak için Süleyman Şah'ın birlikleriyle Nikaia kentine girmesine izin verir. Ve bu isteği doğrultusunda artık Nikaia merkezli Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuş olur. 1075 ve 1081 yılları arasındaki bu süreçte kentte hem Bizans hem de Selçuklu hâkimiyetimin birlikte sürdüğü görülmektedir[24]. Melissenos isyanı başarısızlıkla sonuçlanırken, Konstantinopolis'te I. Aleksios Komnenos bir darbeyle Bizans İmparatoru olmuş ve 30 yıl süren bu istikrarsız döneme son vermiştir.

Bizans İmparatorluğu için 11. yüzyılın anarşi içinde geçmesinden sonra 1081 yılında tahta geçen I. Aleksios Komnenos'la beraber imparatorluk eski günlerine dönmeye başlamıştır. Bu dönem içinde, çalışmamızın temelini oluşturan çukur

[19] Adatepe vd. 2006: 150.
[20] Levtchenko 2007: 225; Ostrogorsky 2019: 318-320.
[21] Eyice 1988: 11-12.
[22] Yalman 1999: 31.
[23] Levtchenko 2007: 226.
[24] Ostrogorsky 2019: 322-323.

sikkelerin basımı ve Bizans nümizmatiği için büyük bir reformun gerçekleşmesi konularını 3. bölümde inceleyeceğiz. I. Aleksios'un soyundan gelenlerin 100 yıl süreyle Bizans İmparatorluğu'nu yönetmelerinden dolayı bu döneme "Komnenoslar Dönemi" denilmektedir[25].

Nikaia kenti gibi Anadolu'nun çoğunu kaybeden Bizans İmparatorluğu'nun topraklarını geri kazanmak isteyen I. Aleksios, Batı Hristiyanlığına bir çağrıda bulunur[26]. Türklere dolayısıyla Müslümanlara kaybedilen toprakların geri alınması için, batıdan paralı asker isteyen I. Aleksios'un bu çağrısı Papa II. Urbanus tarafından Kasım 1095'te bir vaaz sırasında yinelenir. Fransa'nın merkezinde bulunan Clermont kentinde yaptığı konuşma sırasında dile getirdiği bu çağrı onu dinleyen kitleler tarafından "Deus Le Volt!" (Tanrı istedi) nidalarıyla yanlış anlaşılarak "Batı Hristiyanlarının Ulvi Görevi" olarak kabul edilmiştir. Böylelikle büyük kitlelerin doğuya akın etmesi ve Müslümanların elinde bulunan doğu kentlerinin ele geçirilmesini hedefleyen bir askeri ve dini harekât başlamıştır[27].

Bizans İmparatoru I. Aleksios'un kontrolünden çıkan bu çağrının neticesinde ilk kafile 1096 yazında Konstantinopolis'e gelen, Pierre l'Ermite ve Gautier Sans-Avoir'in önderliğindeki topluluk olmuştur. Tarih kaynaklarında anlatılana göre, yolda her taraftan ve her eşkâlden insanın katıldığı bu kafile Macaristan ve Balkanlarda yağmaya başlamıştır. Bu topluluğu durdurmak için yerel kuvvetlerin silah kullandıkları da belirtilmektedir[28]. İmparator I. Aleksios bu kafilenin başkenti yağmalayacağından haklı olarak endişelenmiş ve kayıklar tahsis edilerek bu kafilenin hızlı bir şekilde boğazın diğer yakasına geçmesi sağlanmıştır. Boğazın diğer tarafına geçen ve on binlerce insandan oluşan bu kafilenin yetersiz donanımları yüzünden savaşacak durumda olmadığı bilgisini alan I. Kılıçarslan topluluğun tamamına yakınını katletmiştir[29].

Bu ilk kafileden sonra gelen dalgalar Avrupa'nın önemli şövalyeleri ve askerlerinden oluşmaktadır. 1097 yılında haçlı kuvvetleri Nikaia kentini kuşatırlar. Uzun süren mücadelelerin sonunda haçlılara hiçbir yardımı esirgemeyen I. Aleksios, I. Kılıçarslan ile anlaşma yapmıştı. Bu antlaşmanın sonucunda kent boşaltılır ve

[25] Ostrogorsky 2019: 346.
[26] Ostrogorsky 2019: 334.
[27] Vasiliev 2015: 457.
[28] Ostrogorsky 2019: 335.
[29] Özkan 2016: 566-567.

Bizanslılara teslim edilir[30]. Fakat Nikaia kentinde Selçuklu varlığının tamamen ortadan kalkmadığı ve yönetimin hangi tarafa geçtiği bilinmemektedir[31].

12. yüzyıl boyunca Komnenos hanedanı üyeleri Bizans imparatorluğunu yönetmiş ve Türklerle pek çok kez savaşmışlardır. Aynı yüzyılda Latinlerin haçlı seferleri devam etmiş ve Nikaia kenti bu seferler sırasında bir istasyon olarak kullanılmıştır. Bu seferler boyunca kentin zenginliğinin ve nüfusunun artmış olduğunu söylemek mümkündür. Bizans imparatoru I. Manuel Komnenos'un ölmesinin ardından tahta o zaman on iki yaşında olan oğlu II. Aleksios geçmiştir. Bunu fırsat bilen I. Andronikos isyan etmiş ve çok kanlı bir şekilde kendisini yeni imparator ilan ettirmiştir[32]. I. Andronikos (1183-1185) döneminden sonra Bizans İmparatorluğu'nun yine bir anarşi içinde olduğunu ve Bizans otoritesinin isyanlarla giderek meşruiyetini yitirdiği görülmektedir[33]. 13. yüzyıla gelindiğinde ise her yerinde isyanın ve kargaşanın hüküm sürdüğü bir imparatorluk vardır.

Latinler yeni bir haçlı seferi düzenleyerek Kudüs'ü Müslümanların elinden almayı planlamışlardır. Fakat seferi düzenleyen liderlerin Akdeniz'i geçmek için kullanacakları sayıda gemilerinin olmamasından dolayı Venedik Doçesi Enrico Dandolo ile bir anlaşma yapılmıştır[34]. Antlaşmaya sadık kalmayan Latinleri 1202 yılında Dalmaçya kıyılarında bulunan bir Macar kenti olan Zara'nın yağmalanması amacıyla karaya çıkaran Enrico Dandolo ve Venedikliler kışı bu kentte geçirmeye karar verirler[35]. Sürgünde bir Bizans prensi olan Aleksios Angelos'un Venedikliler ve Latinler ile anlaşmasından sonra yeni hedef Bizans başkenti Konstantinopolis'i ele geçirmektir[36]. 25 Nisan 1203 yılında Zara'da haçlılar tarafından imparator olarak ilan edilen III. Aleksios, Venedik donanmasıyla 24 Haziran 1203 yılında Konstantinopolis'e ulaşmıştır. Haçlı donanmasının 1203 yılında Konstantinopolis'e gelişinin ardından Bizans başkenti meşruiyetini yitirmiştir. Kısa sürede çok sayıda kişinin imparator ilan edilmesinin ardından Latin ordusu 13 Nisan 1204 yılında Konstantinopolis'e girmiş ve üç gün süren büyük bir yağmalama başlamıştır[37]. Konstantinopolis kentinin Latinler tarafından ele geçirilmesinin ardından farklı coğrafyalarda Bizans asilzadeleri

[30] Yalman 1999: 33.
[31] Eyice 1988: 13.
[32] Gregory 2021: 308.
[33] Ostrogorsky 2019: 369.
[34] Özkan 2016: 591.
[35] Ostrogorsky 2019: 384-385.
[36] Demirkent 1997: 168-176; Gregory 2021: 325.
[37] Levtchenko 2007: 264; Gregory 2021: 325.

tarafından, Bizans ardılı sayılabilecek üç devlet kurulmuştur. Bunlardan birisi, Nikaia' da III. Aleksios Angelos'un damadı olan I. Theodoros Laskaris, diğeri Mikhail Doukas tarafından Epir' de kurulmuştur. Sonuncusu ise I. Andronikos Komnenos'un torunları tarafından kurulan Trabzon İmparatorluğu'dur[38].

II. Nikaia İmparatorluğu (1204 – 1261)

Konstantinopolis'in Latinler tarafından ele geçirilip ardından hemen yeni bir Latin devletinin kurulması,13. yüzyılın başında yaşanan ve tarihe damga vuran bir olay olmuştur. Sonrasında ise Bizans kentlerinin Latin liderlerinin arasında pay edildiği ve Louis de Blois'e Nikaia kentinin komutası verilmiştir. Latinler 1205 yılında balkanlarda Bulgar komutanı Kaloyan ile girdiği mücadelede ciddi kayıplar vermiştir. Bu kayıpların arasında Latin imparatoru Baudouin ve Nikaia kentinin idarecisi Louis de Blois de vardır[39].

Böylece, Konstantinopolis'ten kaçan asilzadeler birisi olarak I. Theodoros Laskaris Nikaia' da İmparatorluğun devamı olacak bir devlet kurmak için kentin yönetimini 1205 yılında devralmış ve "İmparator" ünvanını kullanmaya başlamıştır. I. Theodoros Laskaris 'in Nikaia kentini seçmesindeki etkenleri sıralamak gerekirse, kentin Konstantinopolis'e olan yakınlığı, verimli ovalara hâkim olması ve en önemlisi ise kentin dört tarafını çeviren iyi tahkim edilmiş surlarının olmasıdır[40].

I. Theodoros Laskaris yeniden kuracağı devleti yapılandırdığı noktada, Bizans devlet ilkelerini temel almıştır. 1208 yılında Mikhael Autoreianos Nikaia'da patriklik konumuna seçildikten sonra, I. Theodors Laskaris yeni patriğin elinden taç giyerek Bizans İmparatoru olduğunu ilan etmiştir. Böylece Konstantinopolis'in düşmesinden sonra sahipsiz kalan imparatorluk Nikaia'da kurulmuş olup bütün idari ve dini işlerin merkezi de bu kent olmuştur[41].

1214 yılına kadar hem Latin devletler ile hem de Bizans ardılı krallıklarla mücadele eden I. Theodoros, bu tarihte yapılan bir antlaşmayla Nikaia merkezli devletin sınırlarını belirlemiştir[42]. Bunun bir başarı olarak görülmesi üzerine Anadolu'daki feodal liderler Nikaia' da kurulan bu devleti desteklemeye başlamışlardır. 1219 yılında

[38] Ostrogorsky 2019: 393.
[39] Gregory 2021: 335.
[40] Gardner 1964: 58-61.
[41] Ostrogorsky 2019: 395; Gregory 2021: 335.
[42] Ostrogorsky 2019: 397-398.

Sırbistan kralı olan Sava ile I. Theodoros arasında yapılan ittifak da meşruiyet açısından önemli bir gelişme olmuştur[43]. I. Theodoros Laskaris' in 1222 yılında ölmesinden sonra tahta çıkan kişi, damadı III. Ioannes Doukas-Vatatzes olmuştur.

Nikaia' da kurulan devletin idaresini devralan III. Ioannes, Latinlerin Anadolu'da bulunan toprakların tamamından geri çekilmelerini sağlayacak bir anlaşmayı 1225 yılında imzalamıştır[44]. Nikaia kenti donanmasını güçlendirerek Ege'de bulunan bazı adaları da Latinlerden geri almıştır[45]. Bulgar Çarı II. Ivan Asen ile ittifak kuran III. Ioannes 1235-1236 yıllarında Konstantinopolis'i kuşatmış fakat başarılı olamamıştır[46]. Bizans devleti ardıllarından Epir Despotluğu' nu 1246 yılında kendine bağlayan III. Ioannes 1254 yılında vefat etmiştir[47]. Bizans imparatorları arasında da önemli bir lider olarak görülen III. Ionannes' in ölümünden sonra aziz ilan edildiği ve kendisinin inşa ettirdiği bir kilisede ölüm yıl dönümünde yüceltildiği kaynaklarda geçmektedir[48].

III. Ioannes' in oğlu olan II. Theodoros Laskaris (1254 – 1258) tahta geçmiştir. Dört yıl gibi kısa bir süre tahtta kalan II. Theodoros, Nikaia kentinin kültürel bir merkez haline gelmesi için çabalamıştır[49]. Nikaia İmparatorluğu'nun hakimiyetinde olan mevcut sınırların korunması ve Moğol baskılarından en az zararla çıkmak için mücadeleler sürdüren II. Thedoros bir yandan da isyanlar ile uğraşmıştır. Bu isyanların kaynağı olan Mikhail Palaiologos 13. yüzyıl Bizans aristokrasinin en güçlülerindendir[50]. Mikhail Palaiologos, Selçuklular ile anlaşıp II. Theodoros' a karşı ayaklanmıştır. Fakat Anadolu'nun Moğol baskısı altında olması nedeniyle Nikaia ve Selçuklu devletlerinin ittifaklarından dolayı Mikhail Palaiologos' un isyanı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İç siyasetteki tutumundan dolayı aristokratlar tarafından pek sevilmeyen II. Theodoros 1258 yılından ölmüştür[51].

II. Theodoros' un kısa süren iktidarından sonra tahta oğlu IV. Ioannes Laskaris (1258 – 1261) geçmiştir. O sırada yedi yaşında bulunan IV. Ioannes'in naibi olarak Georgios Muzalon seçilmiştir[52]. Aristokrasinin hali hazırda kinli olması nedeniyle

[43] Gregory 2021: 335.
[44] Ostrogorsky 2019: 402.
[45] Levtchenko 2007: 271.
[46] Gregory 2021: 336.
[47] Ostrogorsky 2019: 406.
[48] Ostrogorsky 2019: 410.
[49] Ostrogorsky 2019: 411.
[50] Levtchenko 2007: 272.
[51] Gregory 2021: 339.
[52] Ostrogorsky 2019: 413.

Mikhail Palaiologos'un önderliğinde başlayan isyan sonucunda taht naipliği Mikhail Palaiologos tarafından ele geçirilir[53].

IV. Ioannes ile eş-imparator olarak tahta geçen VIII. Mikhail Palaiologos (1259-1282) ilk olarak kendi adamlarını devletin önemli kadrolarına getirerek Laskaris hakimiyetini kırmıştır[54]. Daha sonra batıda gelişen ve Nikaia İmparatorluğu'nu tehdit eden bir ittifak ile mücadele etmiştir.

Sicilya Kralı Manfred, Epir despotu II. Mikhail Doukas Komnenos ve Akhaia hükümdarı Guillaume Villehardouin tarafından kurulan bu birliğe daha sonra Sırp Kralı Uros dahil olmuştur[55]. Konstantinopolis'te bulunan Latin İmparatorluğu dahil olmak üzere Yunanistan ve Adriyatik kıyılarında bulunan diğer devletlerin amacı, doğuda büyüyen Nikaia İmparatorluğu'nu zayıflatmak ya da yok etmektir. Bu güçlü birliğe karşılık Selçuklu ve Kuman Türkleri ile birlik olan VIII. Mikhail 1259 yılında yapılan Pelagonia Savaşıyla çok önemli bir zafer kazanmıştır[56].

1204 yılında IV. Haçlı Seferiyle Latin güçleri tarafından ele geçirilen Konstantinopolis kentinin alınması, Bizans imparatorluğunun ardılı olan diğer devletlerin ortak amacıdır. Bu devletlerden birisi olarak Nikaia İmparatorluğu hükümdarları bu amaç için çeşitli mücadeleler vermiştir[57].

Batıdaki diğer Bizans ardılı devletleri ortadan kaldıran VIII. Mikhail, Konstantinopolis'in yeniden fethi için girişimlerde bulunmaya başlamıştır. İlk olarak Konstantinopolis'in idaresini elinde tutan Venediklilerin rakibi olan Cenevizliler ile bir anlaşma imzalanmıştır[58]. Cenevizlilere ticari imtiyazlar sağlanan bu anlaşmanın karşılığında Nikaia İmparatorluğu ihtiyaç halinde Ceneviz donanmasından yardım talep edebilecekti.

VIII. Mikhail'in girişimleri sonucunda Konstantinopolis'in fethi için tüm koşullar sağlanmıştır.1261 yılında Bizanslı komutan Aleksios Strategopulos kentin savunmasız olduğunu fark etmesi üzerine saldırır ve kent büyük bir sürprizle Nikaia hakimiyetine alınır[59]. Eski başkent Konstantinopolis'in tekrar fetheden lider olarak bir ay sonra kente giren VIII. Mikhail büyük bir törenle karşılanır. Fakat kent eski ihtişamından çok uzak bir virane halindedir.

[53]Gregory 2021: 339.
[54] Levtchenko 2007: 272.
[55] Gregory 2021: 340.
[56] Ostrogorsky 2019: 414.
[57] Ostrogorsky 2019: 415.
[58] Levtchenko 2007: 273.
[59] Ostrogorsky 2019: 415.

Bizans'ın meşru imparatoru olan IV. Ioannes ise gözleri dağlanarak tahttan uzaklaştırılır ve tahtın tek hâkimi VIII. Mikhail Palaiologos olmuştur[60].

[60] Ostrogorsky 2019: 416.

İKİNCİ BÖLÜM

İZNİK BAZİLİKASI SUALTI KAZISINDA BULUNAN ÇUKUR SİKKELER

I. Çukur Sikke Tarihi, Değeri ve Darp Tekniği

Bizans döneminde basılan ilk çukur sikke IX. Konstantinos döneminde (1042 - 1055) "histamenon" diye darp edilmiştir. Histamenonlar, II. Nikephoros'un solidusun yerine kullanıma soktuğu altın sikkelerdir. Histamenonlar, 11. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans nümismatiği içerisinde sıkça görülmüştür[61]. Bu tipin genel olarak kullanılmaya başlanması ise 1092 yılında I. Aleksios' un yaptığı para reformundan sonra olmuştur. Bu tarihten sonra basılan sikkelere histamenon yerine hyperpyron denilmiştir. I. Aleksios 'un iktidarının başladığı dönemde altın sikkeler 24 karat olup yaptığı reformla birlikte çıkan hyperpyronlar ise 20 ½ değere çekilmiştir. Bu değer 1092-1204 yılları arasında değişmeden kalmıştır[62].

Gümüş çukur sikkeler ise 1092 yılındaki reformdan sonra aspron trachy olarak adlandırılmış fakat eski önemi ve değerinin koruyamamıştır. Aspron trachy, hyperpyronun 1/48'ine eşittir. Bunun nedeni ise içerisindeki gümüş oranının %7 olmasıdır. Bu %7 içerik 12. yüzyılın sonunda sıfıra düşürülerek billon aspron trachy olmuş değeri ise hyperpyronun 1/184'ü olmuştur[63]. Billon sikkelerin içerisindeki maden oranlar zaman içeresinde değişen ekonomik durumlardan etkilenmiştir[64].

Bu tip sikkelerin, diğer sikkelerden ayrıldığı en karakteristik özellikleri bir yüzlerinin iç bükey (konkav/çukur) diğer yüzeyin ise dış bükey (konveks/bombeli) olmasıdır. Konveks olan yüzey "ön yüz", konkav olan yüzey ise "arka yüz" olarak kullanılmıştır. Bu sikkelerin darbı ise geleneksel sikke basımlarından farklıdır. Basımlarında ise sikke iki kalıbın arasında konulur, üstte yer alan kalıbın alt kalıptan büyük olması gerekmektedir. Üstteki kalıp içbükey yüzeye sahip diğer kalıp ise dışbükeydir. Üst kalıba uygulanan baskı sayesinde sikke basımı gerçekleşir[65].

[61] Hendy 1969: 8.
[62] DOC IV/I: 37-38.
[63] DOC IV/I: 55-58.
[64] Talbot vd. 1991: 478.
[65] Bendall vd. 1973: 95.

II. Bazilika Kazılarında Bulunan Çukur Sikkeler

İznik Gölü'nde bulunan bazilikal planlı yapıda 2015 yılında başlayan kazılara 2019 yılında atrium bölümünde yer alan U şeklindeki bölümde devam edilmiştir. Bu bölümün en ilginç buluntuları arasında ilk defa bu sektörde bulunmaya başlanan çukur sikkeler olmuştur. Kazıların ilk dönemi olan 2019 yılı kazı sezonunda 35 adet çukur sikke bulunup belgelenmiştir.

2020 yılı "Covid19" pandemisinin gölgesinde sürdürdüğümüz çalışmalarımız boyunca sadece bir gün kazı yapıldı. Bu kazının sonucunda ise 2 adet çukur sikke bulunup envantere alınmıştır.

2021 yılı kazı sezonu ise buluntular ve süre bakımından çok verimli bir yıl oldu. Kazı ekibimizce 66 adet çukur sikke bulunmuştur.

Daha önceki yıllarda yapının farklı bölümlerinde yaptığımız kazılar sayesinde katmanlar ve buluntular açısından bir benzerlikten söz etmek mümkündür[66]. Bu alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında düzenli bir stratigrafiden söz etmek yanlış olacaktır. Şöyle ki, aynı derinlikten hem 13. yüzyıl çukur sikkesi hem de 6. yüzyıla ait sikke bulunabilmektedir[67].

[66] Gürman 2019: 12-16.
[67] Kat. No 72, Justin I (518-527) sikkesi (NK-BZL19-N45).

KATALOG

Bu bölümde konumuzu oluşturan sikkeler kronolojik olarak imparatorlara göre sıralanacaktır. Alt grup olarak sikkeler kendi içinde tiplerine göre sıralanmıştır. Katalog oluşturulurken Bizans Nümizmatiği Araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bilimsel yayınlardaki format dikkate alınmıştır. Metal değerleri kendi özel formatlarında gösterilmiştir. Bazı serilerden birden çok örnek bulunmaktadır. Katalogda gereksiz hacim oluşturmaması düşüncesi ile benzer tipler ortak olarak tanımlanmış, daha sonra bölümün altında ayrıca katalog numarası olarak gösterilmiştir. Uzunluk ölçüleri milimetre, ağırlık gram cinsinden gösterilmiştir.

II. Ioannes Komnenos (1118 - 1143)

Konstantinopolis, İkinci Basım Sikkeler

Varyasyon A (1122 – 37?)

Aspron Trachy Nomisma

Öy: Haç nimbuslu, sakallı İsa büstü. Tunik ve kolobion giyimli, sol elinde kutsal kitabı taşıyor. **IC XC.**

Ay: İmparatorun stemma, divetison, yakalık ve basit bir formda mücevherli loros giyimli büstü. Sağ elinde haçlı asa, sol elinde haç-küre tutmaktadır.

Ref.: DOC 4/1, 265, 10a.2, Plate IX, 10a.2.

Kat.1. Æ, 26 mm, 1,78 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N47

II. Isaakios Angelos (1185-1195)

Aspron Trachy Nomisma

Konstantinopolis

Varyasyon A (b) (1185 – 95)

Öy: Kare arkalıklı tahtta oturan Meryem Nikopoios, tam boy, cepheden, nimbuslu, tunik ve maphorion giyimli.Göğsünde nimbuslu, sakalsız İsa büstü taşır. MP ΘV.

Ay: İmparatorun tam boy, cepheden, stemma, divetesion, yakalık ve mücevherli basit loros ve sagion giyimli tasviri. Sol elinde anexikakia, sağ elinde haç asa taşır. Sağ üstte Manus Dei. Lejand iki sıra sütundan oluşur. [ICAAKIOC] ΔЄC[ΠOTHC].

Ref.: DOC IV/1, 378, XXI 3b.5.

Kat.2. Æ, 26 mm, 3,4 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N67

Kat.3. Æ, 30 mm, 2,23 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N68

Aspron Trachy Nomisma

Konstantinopolis

Varyasyon B (a) (1185 – 95)

Öy: Kare arkalıklı tahtta oturan Meryem Nikopoios, tam boy, cepheden, nimbuslu, tunik ve maphorion giyimli.Göğsünde nimbuslu, sakalsız İsa büstü taşır. MP ΘV.

Ay: İmparatorun tam boy, cepheden, stemma, divetesion, yakalık ve mücevherli basit loros ve sagion giyimli tasviri. Sol elinde anexikakia, sağ elinde haç asa taşır. İmparatorun khlamys'inde kenar süsü olarak altı ya da sekiz nokta bezeme bulunur. Lejand iki sıra sütundan oluşur. [ICAAKIOC] ΔЄC[ΠOTHC].

Ref.: DOC IV/1, 380, XXI 3c.1

Kat.4. Æ, 27 mm, 1,69 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N77

Aspron Trachy Nomisma

Konstantinopolis

Varyasyon D (B) (1185 – 95)

Öy: Kare arkalıklı tahtta oturan Meryem Nikopoios, tam boy, cepheden, nimbuslu, tunik ve maphorion giyimli.Göğsünde nimbuslu, sakalsız İsa büstü taşır. MP ΘV.

Ay: İmparatorun tam boy, cepheden, stemma, divetesion, yakalık ve mücevherli basit loros ve sagion giyimli tasviri. Sol elinde anexikakia, sağ elinde haç asa taşır. Solda asteriskos (*). Lejand iki sıra sütundan oluşur. I[C]AA[K]I[OC] [ΔЄCΠOTHC].

Ref.: DOC IV/1, 377-382, XXI 3h.4

Kat.5. Æ, 26 mm, 2,70 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N92

III. Aleksios Angelos (1185-1203)

Aspron Trachy Nomisma

Konstantinopolis

Varyasyon D (B) (1185 – 95)

Öy: Haç nimbuslu sakalsız İsa büstü, tunik ve kolobion giyimli sol eliyle rulo taşır. (IC XC).

Ay: Tam boy cepheden imparator ve Aziz Konstantinos. Solda impartor, sağda nimbuslu Aziz Konstantinos aralarında haç globus taşırlar, stemma, divitision ve panolar şeklinde dizayn edilmiş mücevherli loros, Aziz kısa askeri tunik giyimli. Aralarında kürelerin üzerinde

yükselen haçlı küre bulunmaktadır. İmparator sağ eliyle haçlı asa, aziz sol eliyle mızrak tutmaktadır.

Ref.: DOC IV/2, 413, Plate XXIV, 3i.1-6.

Kat.6. *Æ*, 13 mm, 0,4 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N23

Kat.7. *Æ*, 25 mm, 2,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N37

Kat.8. *Æ*, 29 mm, 3,02 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N37

Nikaia İmparatorluğu

I. Theodoros Laskaris (1204-1222)

Aspron Trachy Nomisma

Nikaia

Tip B (1208-1212?)

Öy.: Haç nimbuslu sakallı İsa arkalıklı tahtta oturur ve iki eliyle mücevherli İncil tutmaktadır. İsa tunik ve kolobion giyimlidir. (IC XC)

Ay.: Tam boy cepheden sakallı imparator (sol) ve sakallı, nimbuslu Aziz Theodoros aralarında ucunda yıldız olan bir asa taşımaktadırlar. İmparator stemma, divitision, panolar şeklinde dizayn edilmiş mücevherli loros ve sagion, giyimli sağ elinde aşağıya bakan kınında bir kılıç taşımaktadır. Aziz kısa askeri tunik ve zırh giyimli sol elinde aşağıya bakan kınında bir kılıç taşımaktadır.

Ref.: DOC 4/2, 457, 2.1, Plate XXVII, 2.1; Bendall – Sellwood 98, pl.25, 1.

Kat. 9. AR, 29 mm, 2,9 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N61

Aspron Trachy Nomisma

Tip A (1205-1212?) (Birinci Basım Sikkeler)

Nikaia

Öy: Arkalıksız tahtta oturan Meryem, nimbuslu, tunik ve maphorion giyimli. (MP) (ΘV).

Ay: Tam boy cepheden imparator solda, sakallı ve nimbuslu Aziz Theodoros sağda, aralarında üzerinde patrik haç olan asa taşırlar. İmparator stemma, divetesion, ve loros ve Aziz Theodoros kısa askeri tunikve göğüslük giyimli. İmparator sağ eliyle labarum taşır.

[ΘЄOΔѠPOC ΘΘЄOΔѠPOC]

Ref.: DOC 4/2, 459, Plate XXVIII, 5a.2-5; Gökalp 2016, 568, no 41.

Kat. 10. *Æ*, 30 mm, 2,3 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N58

Kat. 11. Æ, 26 mm, 1,8 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N91

Kat. 12. Æ, 16 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N102

Kat. 13. Æ, 19 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N104

Kat. 14. Æ, 12 mm, 0,3 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N107

Kat. 15. Æ, 18 mm, 0,9 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N108

Kat. 16. Æ, 16 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N56

Kat. 17. Æ, 21 mm, 1 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N10

Aspron Trachy Nomisma

Tip B (1208) (İkinci Dönem Sikkeleri)

Nikaea

Öy: Arkalıksız tahtta oturan İsa sakallı ve nimbuslu, tunik ve kolobion giyimli, sağ eli takdis pozisyonunda sol elinde kutsal kitap taşır. Sağda yıldız motifi. [IC XC].

Ay: Tam boy cepheden imparator stemma, divitision ve panolar şeklinde dizayn edilmiş mücevherli loros giyimli, sağ elinde üzerinde haç olan asa, sol elinde anexikakia taşır İki sütun sıralı yazıt.

[ΘЄOΔѠPOC ΔЄCΠOTHC]

[KOMNHNOC O ΛACKAPHC]

Ref.: DOC 4/2, 461-463; Plate XXVIII, 6.1-10.

Kat.18. Æ, 27 mm, 3,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N34

Kat.19. Æ, 26 mm, 1,8 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N35

Kat.20. Æ, 30 mm, 2,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N36

Kat.21. Æ, 27 mm, 3,6 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N42

Kat.22. Æ, 13 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N59

Kat.23. Æ, 23 mm, 0,3 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N80

Kat.24. Æ, 30 mm, 2,3 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N100

Kat.25. Æ, 25 mm, 2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N28

Aspron Trachy Nomisma

Tip D (1212-21?) (Yazıt ve Tip, Elektron Üçüncü Basım Sikkeler Benzeri)

Magnesia

Ö.y.: İki sütunlu grup. Sakalsız ve haç nimbuslu Emanuel İsa Büstü, tunik ve kolobion giyimli, sağ elinde bir tomar taşır. IC XC. [O ЄMMANϑHΛ]

A.y.: Tam boy cepheden imparator solda, sakallı ve nimbuslu Aziz Theodoros sağda, aralarında üzerinde patrik haçı olan üç basamaklı asa taşırlar. İmparator stemma, divetesion ve loros giyimli, sağ elinde aşağıya doğru kınında kılıç taşır. Aziz Theodoros kısa askeri tunik, göğüslük ve sagion giyimli, sol elinde aşağıya doğru kınında kılıç taşır.

[ΘЄOΔѠPOC ΘΘЄOΔѠPOC]

Ref.: DOC 4/2, 464, Plate XXVIII, 8.1.

Kat.26. *Æ*, **18 mm, 0,3 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N9

Kat.27. *Æ*, **21 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N11

Kat.28. *Æ*, **20 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N14

Kat.29. *Æ*, **25 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N19

Kat.30. *Æ*, **20 mm, 0,8 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N20

Kat.31. *Æ*, **14 mm, 0,4 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N23

Kat.32. *Æ*, **23 mm, 0,8 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N31

Kat.33. *Æ*, **18 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N40

Kat.34. *Æ*, **23 mm, 0,7 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N41

Kat.35. *Æ*, **17 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N45

Kat.36. *Æ*, **21 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N48

Kat.37. *Æ*, **20 mm, 0,7 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N49

Kat.38. *Æ*, **16 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N52

Kat.39. *Æ*, **18 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N53

Kat.40. *Æ*, **20 mm, 0,4 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N60

Kat.41. *Æ*, **15 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N64

Kat.42. *Æ*, **21 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N66

Kat.43. *Æ*, **20 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N67

Kat.44. *Æ*, **15 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N69

Kat.45. *Æ*, **25 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N74

Kat.46. *Æ*, **12 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N59

Kat.47. *Æ*, **22 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N60

Kat.48. *Æ*, **23 mm, 2 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N64

Kat.49. *Æ*, **27 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL20-N6

Kat.50. *Æ*, **12 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL20-N7

Kat.51. *Æ*, **20 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N75

Kat.52. *Æ*, **23 mm, 0,7 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N78

Kat.53. *Æ*, **26 mm, 2,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N94

Aspron Trachy Nomisma

Tip E (1205-1221) (Yazıt ve Tip, Elektron Üçüncü Basım Sikkeler Benzeri)

Nikaea

Öy.: Arkalıksız tahtta oturan haç nimbus içinde İsa, tunik ve kolobion giyimli, sağ eli takdis pozisyonunda sol elinde kutsal kitap taşır.

Ay.: Tam boy cepheden imparator solda, sağda sakallı nimbuslu Aziz Theodore aralarında iki adet kalkandan yükselen uzunca bir haçlı asa tutmaktadırlar. İmparatorun sağ elinde labarum, Aziz Theodore'un sol elinde mızrak görülmektedir. İmparator stemma, divitison ve panolar şeklinde dizayn edilmiş loros, Aziz Theodore kısa askeri tunik giyimli.

Ref.: DOC 4/2, 465, Plate XXVII, 9.

Kat.54. Æ, 30 mm, 2,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N17

Kat.55. Æ, 31 mm, 2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N27

Kat.56. Æ, 22 mm, 2,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N22

Kat.57. Æ, 28 mm, 3 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N63

Kat.58. Æ, 26 mm, 2,7 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N66

Aspron Trachy Nomisma

Tip G (1205-1221)

Nikaia

Öy.: Nimbuslu Aziz Theodoros'un tam boy cepheden sakallı, sagion, kısa askeri tunik giyimli ve sağ elinde mızrak taşımaktadır.

Ay.: Tam boy cepheden imparator stemma, divitision ve panolar şeklinde dizayn edilmiş mücevherli loros giyimli, sol elinde küreli haç tutmaktadır.

Ref.: DOC 4/2, 466, Plate XXVIII, 11.2.

Kat.59. Æ, 21 mm, 0,7 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N3

Kat.60. Æ, 19 mm, 1 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N4

Kat.61. Æ, 29 mm, 2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N12

Kat.62. Æ, 26 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N13

Kat.63. Æ, 20 mm, 0,9 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N18

Kat.64. Æ, 18 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N21

Kat.65. Æ, 25 mm, 2,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N33

Kat.66. Æ, 15 mm, 1 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL19-N29

Kat.67. *Æ*, **12 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N30

Kat.68. *Æ*, **22 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N31

Kat.69. *Æ*, **19 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N34

Kat.70. *Æ*, **23 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N38

Kat.71. *Æ*, **26 mm, 1,9 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N42

Kat.72. *Æ*, **22 mm, 3 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N47

Kat.73. *Æ*, **13 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N49

Kat.74. *Æ*, **27 mm, 3,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N50

Kat.75. *Æ*, **23 mm, 2,1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N51

Kat.76. *Æ*, **23 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N52

Kat.77. *Æ*, **25 mm, 2,3 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N57

Kat.78. *Æ*, **23 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N69

Kat.79. *Æ*, **16 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N70

Kat.80. *Æ*, **18 mm, 0,6 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N72

III. Ioannes Doukas Vatatzes (1221-1254)

Aspron Trachy Nomisma

Tip G (1221-1254)

Magnesia

Öy.: Arkalıklı taht üzerinde oturan nimbuslu Meryem. Tunik ve maphorion giyimli, göğsünde sakalsız nimbus nimbus içinde İsa.

Ay.: Tam boy cepheden imparator, stemma, divetision, yakalık ve mücevherli basit loros giyimli. Sağ elinde haç asa tutmaktadır.

Ref.: DOC 4/2, 502, Plate XXXIII, B.41.

Kat.81. *Æ*, **24 mm, 1,3 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N82

Aspron Trachy Nomisma

Tip P (1221-1254)

Magnesia

Ö.y.: Nimbuslu Aziz Theodoros'un yarım boy cepheden sakallı, tunik ve zırh giyimli, sağ elinde kılıç, sol elinde ise kalkan taşır.

O A[ΓIOC ΘЄOΔѠPOC]

A.y.: Tam boy imparator, stemma, divitision, mücevher süslü basit formda loros ve sagion giyimli, sağ elinde labarum asa, sağ elinde ise üzerinde patrik haçı bulunan globus taşır, asanın yanında tutar.

[IѠ ΔЄCΠOTHC] O ΔYK[AC]

Ref: DOC IV/2, 506, Plate XXXIII, 50a-50c.

Kat.82. *Æ*, **23 mm, 2,3 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N19

Kat.83. *Æ*, **23 mm, 2 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N20

Kat.84. *Æ*, **20 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N21

Kat.85. *Æ*, **22 mm, 1,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N25

Kat.86. *Æ*, **25 mm, 2 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N26

Kat.87. *Æ*, **19 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N35

TARİHLENEMEYEN SİKKELER

Öy.: -

Ay.: Tam boy cepheden imparator ve aziz, aralarında haçlı asa görülmektedir.

Ref.: -

Kat.88. *Æ*, **12 mm, 1 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N32

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.89. *Æ*, **20 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL19-N46

Öy.: Elbise kıvrımları görülmektedir.

Ay.: -

Ref.: -

Kat.90. *Æ*, **23 mm, 2,2 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N8

Öy.: -

Ay.: Tam boy cepheden imparator (?).

Ref.: -

Kat.91. *Æ*, **15 mm, 0,7 gr. Kazı Envanter No:** NK-BZL21-N38

Öy.: -

Ay.: Tam boy cepheden imparator (?) mücevherli loros giyimli.

Ref.: -

Kat.92. *Æ*, 18 mm, 0,7 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N46

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.93. *Æ*, 15 mm, 0,3 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N62

Öy.: -

Ay.: Cepheden iki kişinin tasviri

Ref.: -

Kat.94. *Æ*, 14 mm, 0,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N63

Öy.: -

Ay.: Tam boy cepheden aziz ya da imparator.

Ref.: -

Kat.95. *Æ*, 17 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N71

Öy.: -

Ay.: Nimbuslu aziz ve üzerinde patrik haç olan asa görülmektedir.

Ref.: -

Kat.96. *Æ*, 14 mm, 0,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N72

Öy.: -

Ay.: İmparator sol elinde patrik haçlı asa taşımaktadır.

Ref.: -

Kat.97. *Æ*, 14 mm, 0,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N76

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.98. *Æ*, 19 mm, 1,2 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N90

Öy.: Mızrak görülmektedir (Asker azizlerden biri olabilir).

Ay.: -

Ref.: -

Kat.99. Æ, 15 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N99

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.100. Æ, 19 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N101

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.101. Æ, 15 mm, 0,5 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N103

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.102. Æ, 16 mm, 0,4 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N105

Öy.: -

Ay.: -

Ref.: -

Kat.103. Æ, 15 mm, 0,4 gr. Kazı Envanter No: NK-BZL21-N109

SONUÇ

Bu çalışmada İznik Gölü Bazilikal Kilise Kazılarında, atrium bölümünde yer alan U şeklindeki yapıda 2019-2021 yılları arasında yapılan kazılar neticesinde bulunan çukur sikkeler incelenmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde 14. yüzyıla kadar Nikaia kentini ve kenti iskân eden medeniyetlerin tarihçesinden bahsedildi. IV. Haçlı Seferiyle Bizans başkenti Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesinin ardından farklı coğrafyalarda Bizans ardılı olarak birkaç küçük devlet ortaya çıkmıştır. Bu devletlerin en önemlisi olan Nikaia İmparatorluğu ise 1204 yılında I. Theodoros Laskaris tarafından İznik'te kurulmuştur. 1261 yılında VIII. Mikhail'in Konstantinopolis'i Latinlerin elinden geri almasına kadar geçen süre zarfında Nikaia kenti başkent olmuş ve 13. yüzyılın önemli kentlerinden birisi olmuştur.

Nikaia kentinin tarih içerisinde oynadığı rol bakımından günümüze pek çok arkeolojik değere sahip eser ulaşmıştır. Bu eserleri daha iyi anlamak adına yapılan kazılardan birisi olan "İznik Sualtı Bazilikası" kazılarından bulunan çukur sikkelerin tanıtıldığı ikinci bölümde darp yöntemi anlatıldı.

I. Aleksios'un 1092 yılında yaptığı para reformundan sonra tedavüle giren çukur sikkeler 11. – 13. yüzyıllar arasında kullanılmış ve daha sonra klasik darp yoluyla üretilen sikkeler tekrar basılmıştır. Farklı görünüme sahip bu sikkelerin tercih edilme nedeni ise tam olarak bilinmemektedir.

Bizans İmparatorluğu'nun çöküş dönemi sayılan bir tarihte basılmaya başlanılan çukur sikkeler form olarak sıra dışı bir tipte üretilmiştir. Sualtı Bazilikası'nda 2019-2021 yıllarında yapılan kazılar sayesinde Bazilikal yapının Atrium bölümündeki U planlı yapıdan elde edilen toplam 103 çukur sikkenin, II. Ioannes Komnenos (1118 - 1143) 1 adet, II. Isaakios Angelos (1185-1195) 4 adet, III. Aleksios Angelos (1185-1203) 3 adet, I. Theodoros Laskaris (1204-1222) 72 adet, III. Ioannes Doukas Vatatzes (1222-1254) 7 adet kataloğu ve betimleri yapıldı. Arka ve önyüz betimlerinin günümüze ulaşmamasından dolayı 16 adet çukur sikke tarihlenememiş fakat katalog içinde yer verilmiştir. Sadece Kat. 9 numaralı eser gümüş olup geri kalan 102 sikke ise bronzdan üretilmiştir.

Çalışmamıza konu olan en geç tarihli örnek III. Ioannes Doukas Vatatzes (1222-1254) basılan bronz sikkelerdir. Buna göre en azından U şeklindeki bölümün M.S. 13. yüzyılın ortalarına dek kullanıldığını söylemek mümkündür.

Çalışmaya konu olan çukur sikkelerin büyük bir çoğunluğunun I. Theodoros sikkeleri içinden "Tip D" olarak bilinen tipin 28 örneğinin olduğu tespit edilmiştir. Bu örneğin ön yüzünde İsa arka yüzünde ise imparator I. Theodoros ve aziz Theodoros Stratelates bulunmaktadır. İmparator ile aynı isme sahip olan aziz, asker azizlerden birisidir[68].

Bizans İmparatorluğu'nun ardıllarından ve en güçlülerinden biri olan Nikaia İmparatorluğunun yöneticilerinin sikkelerinde sıklıkla rastlanan bir tip olan aziz Theodoros Stratelates sikke betimlerinde askeri giyimli ve kılıç-kalkan-mızrak ile birlikte betimlenmiştir. I. Theodoros Laskaris'in büyük mücadeleleri sonrasında kurulan Nikaia İmparatorluğu sikkelerinde sıklıkla bu azizin yer alması, dini bir figür ile imparator I. Theodoros' un bağdaştırıldığını söylemek mümkündür. Bu durumda imparatorun hem komutan olarak hem de dini kişiliğinin ön plana çıkarılması sikkeler aracılığıyla kitlelere ulaştırılmıştır.

Bulunan çukur sikke örnekleri incelendiğinde yoğun olarak I. Theodoros Laskaris dönemine ait sikkelerin fazla sayıda olduğu görülmektedir. Bundan dolayı 13. yüzyılın ilk çeyreğinde, Bazilikal yapının U planlı bölümünün henüz tespit edemediğimiz bir nedenden dolayı aktif olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

Çalışmamızda yoğun olarak 13. yüzyıla tarihlendirilen sikkelerin olmasının nedeni, IV. Haçlı seferi sonrasında Bizans İmparatorluğunun başkentinin Nikaia'ya taşınılması olabilir. Bununla birlikte kentte ticari, dini ve politik bir hareketlenmenin sonucu olarak çalışmamızda ele aldığımız çukur sikkelerin yoğunlaşması tarihsel olaylar bağlamında da bir tutarlılık izlemektedir.

[68] Ünal 2015: 124-126.

KAYNAKÇA

Çalışma içerisinde kullanılan kısaltmalar Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün hazırlanmış olduğu listeye göre yapılmıştır. Antik yazarların kısaltmasında, Der kleine Pauly I (1964) XXI vd. önerileri dikkate alınmıştır. Türkçe kısaltmalarda Türk Dil Kurumu yazım kılavuzu kullanılmıştır.

Adatepe vd. 2006 F. Adatepe – L. Erel, "İznik'in Tarihsel Dönem Deprem Verilerilerin İrdelenmesi", İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yer Bilimleri Dergisi19, 2, 141-150.

Amm. Ammianus Marcellinus, The Roman History, C.D. Younge (ed.), During the Reigns of the Emperors Contantius, Julian, Jovianus, Valentinian and Valens (London 1894).

Angold 2004 M. Angold, "Nikaia Kenti MS 1000-1400", I. Akbaygil, H. İnalcık, O. Aslanapa (editörler), R. Urgan (çev.), Tarih Boyunca İznik (İstanbul), 27-55.

Avcı 2015 C. Avcı, İslam – Bizans İlişkileri (Ankara).

Bendall vd. 1978 S. Bendall - D. Selwood, 'The Method of Striking Scyphate Coins Using Two Obverse Dies: In the Light of an Early Thirteenth Century Hoard', NumChron 138, 93-104.

Buyruk 2014 H. Buyruk, Adana Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Dönemi Altın Sikkeleri, (Ordu).

Demirkent 1997 I. Demirkent, Haçlı Seferleri Tarihi (İstanbul).

Devries vd. 2012 K. Devries - I. Dickie - M. J. Dougherty - P. G. Jestice - C. Jörgensen - M. F. Pavkovic, Dünya Savaş Tarihi - Haçlı Seferleri 1097-1444, Cilt V, E. Yener (çev.) (İstanbul).

Ermiş 2011 M. Ermiş. "İznik Sarayı Çevresindeki Kiliseler", M. Şahin, İ. H. Mert (editörler), Uluslararası İznik I. Konsil Senato Sarayı'nın Lokalizasyonu Çalıştayı (Bursa), 79- 103.

Eyice 1988 S. Eyice, İznik Tarihçesi ve Eski Eserleri (İstanbul).

Gardner 1964 A. Gardner, The Lascarids of Nicaea: The Stroy of an Empire in Exile (Amsterdam).

Gökalp 2009 Z. D. Gökalp, Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri (Ankara).

Gregory 2021 T. E. Gregory, Bizans Tarihi, E. Ermert (çev.) (İstanbul).

Grierson 1982 P. Grierson, Byzantine Coins, (California).

Grierson 1999 P. Grierson, Byzantine Coinage, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, (Washington D.C).

Gürman 2019 E. Gürman, İznik Gölü Su Altı Bazilikası Sikke Buluntuları – 2015-2017, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Bursa).

Hendy 1969 M. F. Hendy, Coinage and Money in the Byzantine Empire 1081– 1261 (Washington D.C.).

Hendy 1985 M. Hendy, Studies in the Byzantine Monetary Economy (Cambridge).

Hendy 1999 M. F. Hendy, "Alexius I to Alexius V", Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection 4.1, Alexius I to Michael VIII 1081–1261, A. R. Bellinger - P. Grierson (editörler) (Washington, D. C.).

Niketas Niketas Khoniates Historia (İoannes ve Manuel Komnenos Devirleri), F. Işıltan (çev.) (İstanbul 1995).

Kaya vd. 2016 M. A. Kaya – K. T. Özcan, "Roma İmparatoru Hadrianus ve Anadolu: Geziler, Eyaletler ve Kentler", B. Takmer, E. A. Arca, N. G. Özdil (editörler), Sencer Şahin Anısına Yazılar (İstanbul), 494 – 514.

Levtchenko 2007 M. V. Levtchenko, Bizans Tarihi, M. Selen (çev.) (İstanbul).

Okçu 2007 R. Okçu, Bursa Arkeoloji Müzesi Sikke Teşhir Kataloğu (Bursa).

Ostrogorsky 2019 G. Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi (Ankara).

Özkan 2016 S. H. Özkan, Orta Çağ Tarihi (İstanbul).

Prok. Procopius, De aedificiis, H.B. Dewing (çev.) (London 1940).

Sear 1974 D. R. Sear, Byzantine Coins and their Values (London).

Sear 2006 D. R. Sear - S, Bendall - M. D. O'Hara, Byzantine Coins and their Values (Londra).

Strab. Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası XII, XIII, XIV, A. Pekman (çev.) (İstanbul 2000).

Şahin 1987 M. Şahin, Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia) / İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu II,3. IK 10.3 (Bonn).

Şahin 2004 S. Şahin, Tarih Boyunca İznik: Hellenistik ve Roma Çağlarında İznik/Nikaia, (İstanbul).

Şahin vd. 2008 M. Şahin, D. Yavaş D. R. Okçu, D. Şahin. (2008). İznik yüzey araştırması 2006. 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1, 11-26.

Talbot vd. 1991 A. M. Talbot - A. Kazhdan (editörler), The Oxford Dictionary of Byzantium 3 (New York-Oxford).

Tekin 1999 O. Tekin, Bizans Sikkeleri (İstanbul).

Ünal 2012 Ceren Ünal, Manisa Müzesi Bizans Sikkkeleri, (Manisa).

Ünal 2015 C. Ünal, Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri (Ankara).

Vasiliev 1943 A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, A. M. Mansel (çev.) (Ankara).

Vasiliev 2015 A. Vasiliev, Bizans İmparatorluğu Tarihi, T. Alkaç (çev.) (İstanbul).

Weller 1969 H. L. Weller, "Eighteen Byzantine Scyphate Coins of the Late 1200s", NumChron 9, 235-246.

Yalman 1999 B. Yalman, İznik Nikaia (Bursa).

Zos. Zosimus, Nea historia, CSHB, 1837; New History, F.Paschoud (ed. ve çev.) (Paris 1979).

LEVHALAR LİSTESİ

Resim 1: II. Ioannes Komnenos Sikkesi, Kat. 1. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 2: II. Isaakios Angelos Sikkesi, Kat. 2. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 3: II. Isaakios Angelos Sikkesi, Kat. 3. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 4: II. Isaakios Angelos Sikkesi, Kat. 4. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 5: II. Isaakios Angelos Sikkesi, Kat. 5. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 6: III. Aleksios Angelos Sikkesi, Kat. 6. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 7: III. Aleksios Angelos Sikkesi, Kat. 7. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 8: III. Aleksios Angelos Sikkesi, Kat. 8. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 9: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 9. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 10: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 10. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 11: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 11. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 12: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 12. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 13: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 13. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 14: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 14. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 15: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 15. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 16: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 16. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 17: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 17. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 18: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 18. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 19: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 19. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 20: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 20. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 21: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 21. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 22: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 22. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 23: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 23. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 24: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 24. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 25: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 25. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 26: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 26. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 27: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 27. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 28: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 28. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 29: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 29. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 30: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 30. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 31: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 31. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 32: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 32. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 33: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 33. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 34: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 34. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 35: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 35. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 36: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 36. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 37: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 37. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 38: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 38. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 39: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 39. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 40: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 40. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 41: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 41. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 42: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 42. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 43: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 43. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 44: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 44. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 45: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 45. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 46: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 46. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 47: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 47. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 48: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 48. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 49: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 49. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 50: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 50. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 51: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 51. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 52: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 52. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 53: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 53. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 54: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 54. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 55: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 55. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 56: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 56. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 57: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 57. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 58: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 58. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 59: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 59. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 60: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 60. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 61: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 61. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 62: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 62. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 63: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 63. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 64: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 64. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 65: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 65. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 66: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 66. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 67: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 67. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 68: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 68. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 69: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 69. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 70: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 70. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 71: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 71. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 72: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 72. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 73: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 73. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 74: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 74. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 75: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 75. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 76: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 76. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 77: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 77. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 78: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 78. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 79: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 79. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 80: I. Theodoros Laskaris Sikkesi, Kat. 80. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 81: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 81. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 82: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 82. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 83: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 83. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 84: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 84. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 85: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 85. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 86: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 86. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 87: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi, Kat. 87. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 88: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 88. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 89: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 89. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 90: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 90. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 91: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 91. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 92: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 92. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 93: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 93. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 94: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 94. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 95: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 95. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 96: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 96. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 97: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 97. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 98: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 98. Foto: Kazı Arşivi.
Resim 99: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 99. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 100: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 100. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 101: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 101. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 102: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 102. Foto: Kazı Arşivi.

Resim 103: Tarihlenemeyen Sikke, Kat. 103. Foto: Kazı Arşivi.

Levha 1

Resim 1: II. Ioannes Komnenos Sikkesi

Resim 2: II. Isaakios Angelos Sikkesi

Resim 3: II. Isaakios Angelos Sikkesi

Levha 2

Resim 4: II. Isaakios Angelos Sikkesi

Resim 5: II. Isaakios Angelos Sikkesi

Resim 6: III. Aleksios Angelos Sikkesi

Resim 7: III. Aleksios Angelos Sikkesi

Resim 8: III. Aleksios Angelos Sikkesi

Resim 9: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 10: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 11: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 12: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 5

Resim 13: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 14: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

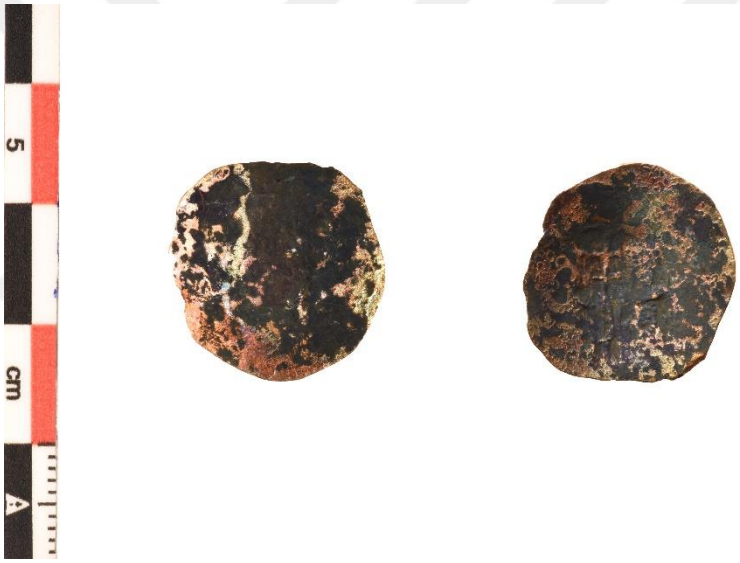

Resim 15: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 6

Resim 16: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 17: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 18: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 7

Resim 19: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 20: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

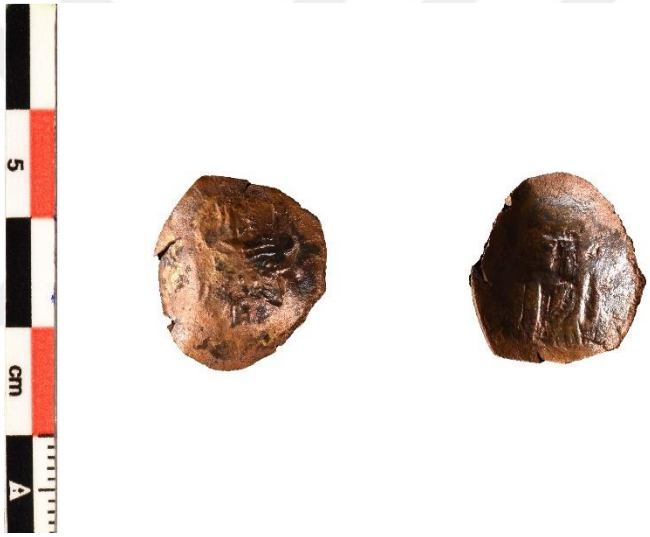

Resim 21: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 8

Resim 22: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 23: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

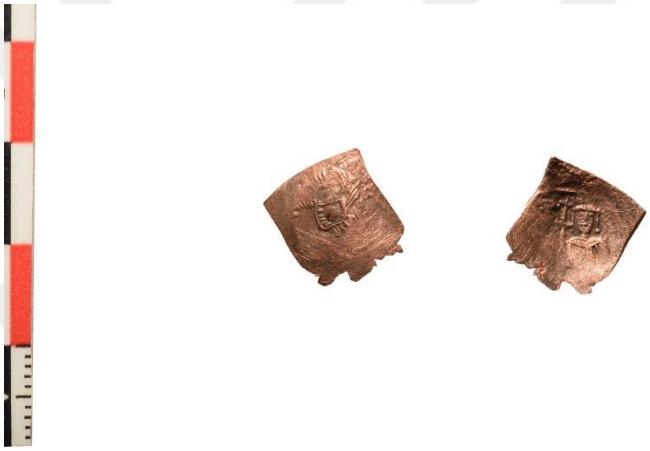

Resim 24: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 9

Resim 25: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 26: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

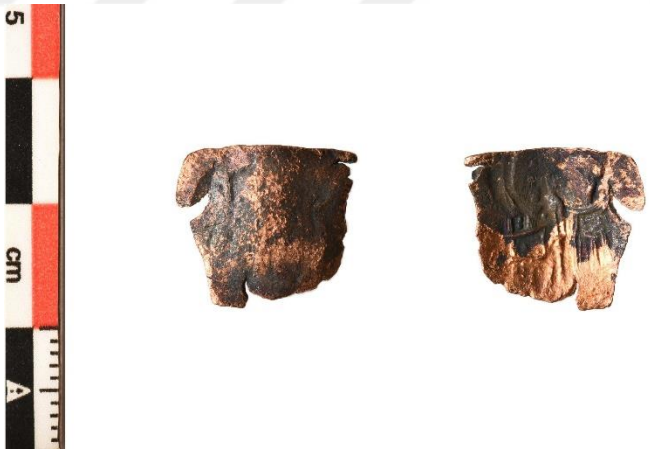
Resim 27: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 28: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 29: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 30: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 31: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 32: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 33: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 34: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 35: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 36: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 37: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 38: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 39: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 14

Resim 40: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 41: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 42: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 15

Resim 43: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 44: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 45: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 46: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 47: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 48: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 17

Resim 49: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 50: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 51: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 52: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 53: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 54: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 19

Resim 55: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 56: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 57: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 58: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 21

Resim 59: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 60: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 61: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 62: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 63: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 64: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 65: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 23

Resim 66: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 67: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 68: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 69: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 70: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

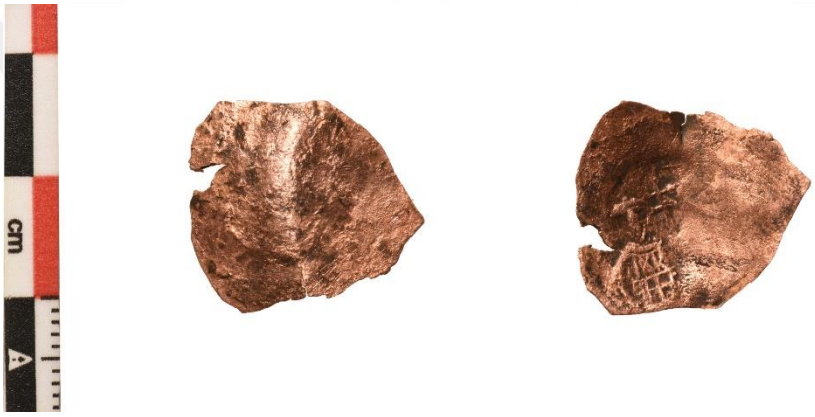

Resim 71: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 25

Resim 72: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 73: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 74: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 75: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 76: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 77: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 27

Resim 78: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 79: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Resim 80: I. Theodoros Laskaris Sikkesi

Levha 28

Resim 81: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

Resim 82: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

Resim 83: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

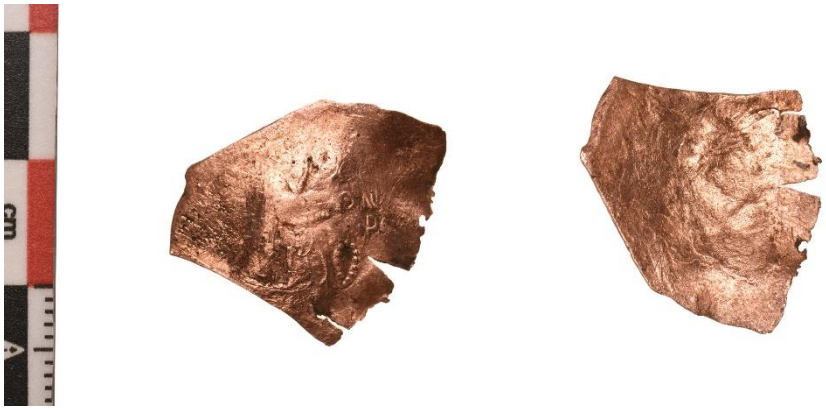
Resim 84: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

Resim 85: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

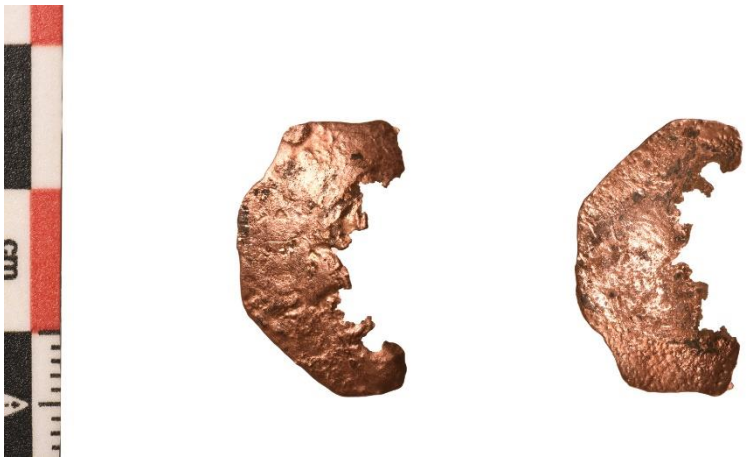
Resim 86: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

Resim 87: III. Ioannes Doukas Vatatzes Sikkesi

Resim 88: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 89: Tarihlenemeyen Sikke

Levha 31

Resim 90: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 91: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 92: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 93: Tarihlenemeyen Sikke

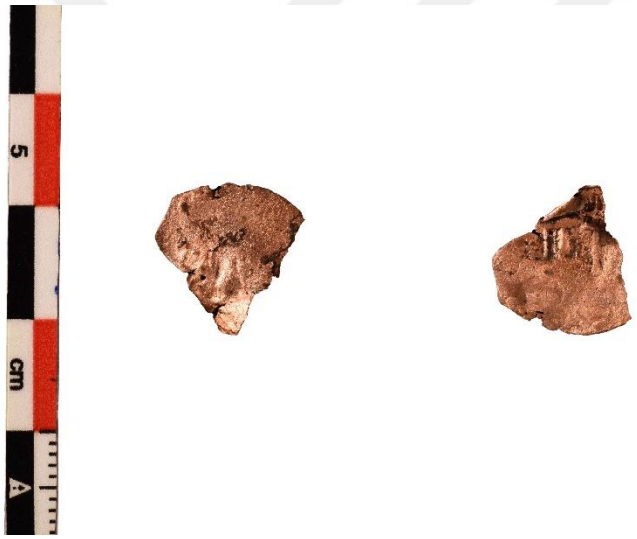
Resim 94: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 95: Tarihlenemeyen Sikke

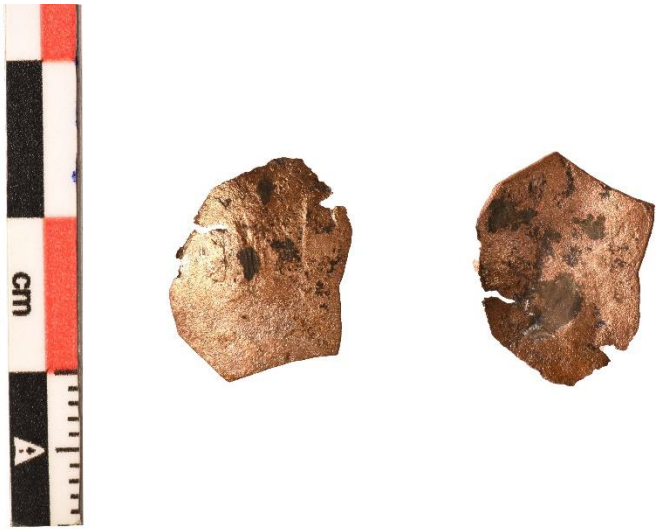
Resim 96: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 97: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 98: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 99: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 100: Tarihlenemeyen Sikke

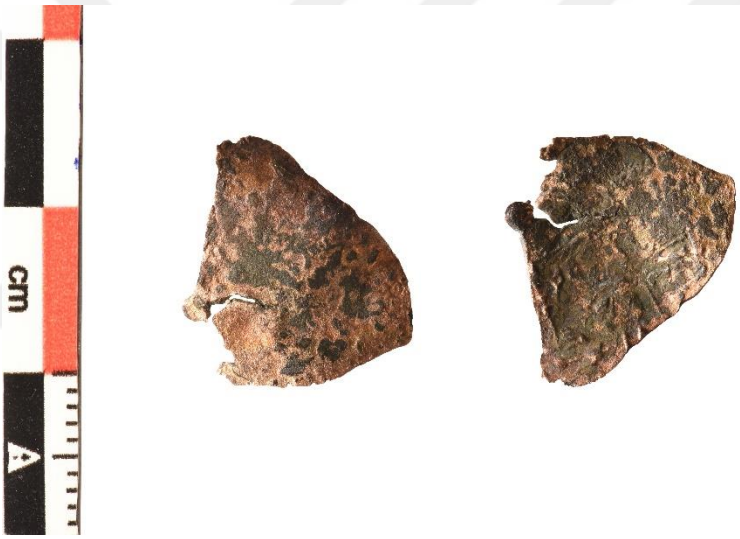

Resim 101: Tarihlenemeyen Sikke

Levha 35

Resim 102: Tarihlenemeyen Sikke

Resim 103: Tarihlenemeyen Sikke